

центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, а також навчальних закладів, установ й організацій області, громадськості.

Отже, можна сказати, що психологічна складова в діяльності працівників ювенальної превенції має дуже важливе значення. Оскільки саме за допомогою психологічних знань пояснюються причини та передумови формування девіантної поведінки неповнолітніх. Важливо, щоб у психодігностичній роботі використовувалися як формалізовані, так і малоформалізовані методики, які дозволять дослідити психологічні особливості формування певних відхилень і визначити ефективні шляхи розробки психопрофілактичних заходів з метою забезпечення захисту, безпеки неповнолітніх, їх прав та свобод, формування рівня їх правосвідомості, правової культури та соціально адаптованої поведінки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпалова О. І. Особливості впровадження практики медіації в діяльність органів поліції щодо профілактики випадків насильства у дитячому середовищі. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 2. С. 21–25. DOI: 10.31733/2078-3566-2019-2-21-25

2. Костенко Я. В. Ювенальна превенція як форма діяльності органів поліції України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2018. № 31. С. 75–77.

3. Романенко О.В. Психологічна складова в діяльності працівника ювенальної превенції. *Юридична психологія*. 2022. № 1(30). С. 29-34.

4. Свідовська В. Адиктивна поведінка підлітків як проблема наукового дослідження. *Вісник Львівського університету. Серія «Психологічні науки»*. 2020. Вип. 6. С. 108–114. DOI: <https://doi.org/10.30970/2522-1876-2020-6-16>.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ СТРЕСУ СТУДЕНТАМИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ІЗ РІЗНИМ ЛОКУСОМ КОНТРОЛЮ

Горб В.О.

Постановка проблеми. Сучасне життя та особливо навчання у закладах вищої освіти супроводжуються численними стресовими факторами. Актуальність теми також підсилюється воєнним станом в Україні, який спричинив значне підвищення рівня тривожності, нестабільності та емоційного виснаження серед молоді. Ця тема висвітлюється у дослідженнях О. Харко [12], О. Камінської [2], І. Мартинюка [4], О. Мирошник [6], Д. Шевчук [13], С. Пухно [9], М. Хараджи та Г. Труніної [11], А. Степової [10] та інших.

Поведінкові аспекти у переживанні стресу складають суттєву частину реакції людини на стресові фактори. Копінг-стратегії є важливим механізмом адаптації до стресових ситуацій. Вони відображають готовність індивіда вирішувати життєві проблеми та направлені на пристосування до обставин, із застосуванням відповідних засобів для подолання емоційного стресу.

У студентському віці, коли особистість ще розвивається, а навички саморегуляції тільки формуються, вибір стратегії подолання стресу може значно впливати на емоційний стан, академічну успішність і загальне благополуччя.

Локус контролю як особистісний чинник також відіграє чималу роль у процесі адаптації до стресових ситуацій, визначаючи основні способи подолання труднощів, реакцію на складні життєві обставини тощо. Результати наших розвідок засвідчили можливість розгляду локусу контролю у якості чинника, що визначає особливості переживання стресу (С. Іваник [1], Т. Кириченко [3], О. Мирошник [5], В. Найчук, Н. Лесніченко [8]).

Мета дослідження полягала в емпіричному вивченні особливостей переживання стресу студентами з різним типом локусу контролю.

Базою дослідження став Полтавський державний аграрний університет. Вибіркова сукупність складала 60 здобувачів вищої освіти (39 дівчат та 21 хлопець), які навчаються за спеціальностями 211 Ветеринарна медицина, 181

Харчові технології, 192 Будівництво та цивільна інженерія, 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок і 075 Маркетинг. Для вивчення особливостей переживання стресу та визначення типу локусу контролю було обрано такі методики: тест на визначення рівня стресу (за В.Ю. Щербатих), методика «Копінг-поведінка в стресових ситуаціях, CISS» (С. Норман, Д. Ф. Ендлер, Д. А. Джеймс, М. І. Паркер в адаптації Т. А. Крюкової) та опитувальник діагностики локусу контролю особистості (за Дж. Роттером).

За результатами тесту на визначення рівня стресу (за В.Ю. Щербатих) було виявлено, що 52% здобувачів мають виражене напруження систем організму, що складає абсолютну більшість; 22% респондентів переживають високий рівень стресу та перенапруження, що призводить до виснаження та вигорання; 2% знаходяться у критично високому стресі – на стадії виснаження запасів адаптаційної енергії та межі нервового зриву; 15% досліджуваних мають помірний рівень стресу, що вдало компенсується саморегуляцією, тайм-менеджментом, релаксаційними техніками; і лише 10% студентів мають практичну відсутність напруження.

Методика «Копінг-поведінка в стресових ситуаціях, CISS» (С. Норман, Д. Ф. Ендлер, Д. А. Джеймс, М. І. Паркер в адаптації Т. А. Крюкової) дозволила побачити наступні тенденції: 50% студентів використовують проблемно-орієнтовану стратегію, тобто намагаються активно та ефективно вирішувати проблеми; 20% обирають емоційно-орієнтовану стратегію, що виражається у фокусі на власних переживаннях та регуляції емоцій; 25% респондентів схильні до уникнення (23% через відволікання, 2% через пошук соціальної підтримки); і лише 5% здобувачів мають змішані копінг-стратегії – поєднують кілька підходів, але їхня реакція на стрес менш систематична, хоч і відкриває ширші можливості адаптації.

Результати опитувальника діагностики локусу контролю особистості (за Дж. Роттером) дозволили оцінити тип локусу контролю здобувачів вищої освіти широко, оскільки методика містить сім шкал: загальний локус контролю та локус

контролю по сферах (досягнення, невдачі, сім'я, виробничі відносини, міжособистісні відносини та здоров'я).

Загалом, 87% студентів мають екстернальний локус контролю, тобто приписують події зовнішнім факторам та вважають себе неспроможними впливати на них. Тільки 13% демонструють інтернальний локус контролю, тобто вважають, що їхнє життя залежить від їхніх власних дій, намірів та відповідальності.

У сфері досягнень 55% студентів мають інтернальний локус контролю, тобто вважають, що їхні успіхи залежать від власних зусиль. Однак, 45% респондентів все ж притаманний екстернальний локус контролю – вони пояснюють досягнення зовнішніми факторами (удача, сприятливі обставини).

Що стосується сфери невдач: 80% здобувачів мають екстернальний локус контролю, тобто схильні пояснювати невдачі зовнішніми причинами (нещастя, вплив інших); 20% вважають, що їхні помилки залежать від власних рішень та дій.

У сфері сімейних відносин більшість студентів (80%) мають екстернальний локус контролю. Вони схильні вважати, що події в їхній родині визначаються зовнішніми обставинами, рішеннями інших членів родини або випадковими чинниками, а не їхньою участю та активністю. Лише 20% респондентів демонструють інтернальний локус контролю, тобто вірять, що самі впливають на сімейну динаміку та можуть свідомо керувати взаєминами в родині.

У сфері виробничих відносин опитування дозволило побачити, що 87% мають екстернальний локус контролю. Вони схильні пояснювати успіхи та невдачі на роботі або в університеті зовнішніми чинниками, такими як: керівництво, умови праці або навчання, економічна ситуація, обставини тощо. Лише 13% студентів демонструють інтернальний локус контролю, тобто вважають, що їхній професійний та навчальний розвиток й робочі, учбові досягнення залежать від власних зусиль, компетенцій та рішень.

У процесі міжособистісних відносин 53% студентів демонструють

інтернальний локус контролю, тобто вважають, що якість та тривалість їхніх відносин залежить від їхніх власних вчинків; 47% мають екстернальний локус, пояснюючи соціальні зв'язки впливом інших людей або обставин.

Аналіз локусу контролю студентів у сфері здоров'я виявив певні закономірності щодо сприйняття респондентами власної відповідальності за фізичний стан та самопочуття: лише 37% студентів мають інтернальний локус контролю, тоді як значна частина респондентів, а саме 63%, демонструє екстернальний локус контролю, що характеризується переконанням залежності стану здоров'я від факторів спадковості, екологічних умов, компетентності лікарів, удачі тощо.

Висновки. Отже, дані дослідження свідчать про високий рівень стресу у студентів, що супроводжується переважним використанням проблемно-орієнтованих копінг-стратегій та екстернальним локусом контролю. Подальша робота передбачає аналіз кореляцій між цими змінними, що дозволить краще зрозуміти їх взаємозв'язки та вплив на психологічний стан студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Іваник С. В. Дослідження локусу контролю у студентів. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2018. Вип. 24. С. 46–47.
2. Камінська О. Психологічні особливості стресостійкості майбутніх психологів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2021. № 13 (58). С. 26–34
3. Кириченко Т. В. Локус контролю як механізм розвитку саморегуляції у майбутніх учителів. *Молодий вчений*. 2017. № 6. С. 326–330
4. Мартинюк І. Розвиток стресостійкості особистості у контексті психолого-педагогічного супроводу під час навчання у закладі вищої освіти. *Психологія стресостійкості студентської молоді / за заг. ред. В. Шмаргуна*. Київ: Видавничий центр НУБіП України, 2018. С. 173–185.
5. Мирошник О. Г. Локус контролю та рефлексивність. *Габітус*. 2023. Вип. 45. С. 238–242.

6. Мирошник О.Г. Копінг-стратегії як вияв стресостійкості підлітків із різним рівнем тривожності. *Габітус*. 2023. Вип 50. С.46-51
7. Мишко Н. М., Тітова Т. Є., Тесленко М. М., Юдіна Н. О. Особливості копінг-стратегії у чоловіків і жінок під час воєнного стану. *Психологія і особистість*. 2022. Вип. 2 (22). С. 115-127.
8. Найчук В.В., Лесніченко Н. П. Локус контролю в психологічних дослідженнях. *Матеріали ХХ Звітної науково-практичної конференції*, м. Вінниця, 16 квітня 2020 р. / За заг. ред. Г.В. Давиденко. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2020. 268 с.
9. Пухно С. В. Стресостійкість студентів закладів вищої освіти як психологічна проблема. *Слобожанський науковий вісник. Серія: Психологія*. 2023. № 1. С. 44–48.
10. Степова А. С. Психологічні особливості стресостійкості осіб юнацького віку. *Молодий вчений*. 2018, 9 (2): 314-319.
11. Хараджи М., Труніна Г. Емоційно-психологічний стан студентської молоді під час війни. *Перспективи та інновації науки*. 2023. 12 (30). С. 793–801.
12. Харко О. Практичні рекомендації дотримання психологічних умов формування стресостійкості студентів ЗВО в навчальному процесі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія “Психологія”*. 2022. 14. С. 46-56.
13. Шевчук Д. Особливості прояву та переживання екзаменаційного стресу. *Магістерський науковий вісник*. 2019. Вип. 32. С. 232-235.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТРИВОЖНОСТІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ІЗ РІЗНИМИ ФОРМАМИ ДИЗОНТОГЕНЕЗУ

Горда Н.К.

*Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г.Короленка*

[*gordanatali055@gmail.com*](mailto:gordanatali055@gmail.com)